Posudek oponenta disertační práce

Ing. Klára Fabianková: Analýza hospodářsko-politických vztahů Německa a Sovětského svazu v letech 1939-1941, Praha 2014, 142 stran rkp. + přílohy

Od poloviny třicátých let budovali oba diktátoři vojensko-průmyslové komplexy (s. 23). Ne BA. ale Barch

Autorka se zabývá tématem, které v české historiografii, snad s výjimkou děl E. Voráčka či B. Litery, není příliš frekventované. Je tomu tak přesto, že jde o problematiku zásadní a tváří v tvář současnému vývoji ve východní Evropě i stále živou. Výběr tématu tedy považuji za dobře odůvodněný.

Za správné považuji také rozhodnutí zaměřit se nejen na politické, ale i na hospodářské vztahy obou velmocí. Autorka se pokusila ověřit hypotézu, že jedním z důvodů německo—sovětského sblížení v roce 1939 byla potřeba Berlína zajistit si dodávky pro válku potřebných surovin ze SSSR. Zde je třeba poznamenat, že v sovětské zahraniční politice hrála v meziválečném období ekonomická diplomacie také velmi důležitou roli. Moskva považovala dobré hospodářské a obchodní vztahy za předstupeň či přímo podmínku dobrých vztahů v politické a bezpečnostní oblasti.

Kromě zacílení na ekonomické formy německo-sovětské spolupráce se Fabianková pokusila zjistit, jaká byla politická koncepce Moskvy ve vztahu k Německu. V předložené konečné verzi práce vzala v úvahu připomínky z „malé obhajoby“ a stáhla hypotézu, že Stalin začal uvažovat o spolupráci s Německem někdy ve druhé polovině třicátých let. Vzdala se tedy předpokladu, že Stalin původně vsadil na politiku kolektivní bezpečnosti a ztratil dočasně zájem na spolupráci s Německem, která byla navázána na počátku 20. let. Autorka tvrdí, že na konci 30. let došlo k „zastínění“ ideologických rozdílů a místo nich byly zohledněny „národní zájmy“. Zde jsme u jedné z hlavních stále diskutovaných otázek, totiž jaké byly cíle Stalinovy zahraniční politiky vůči Německu, resp. kdo a proč byl iniciátorem paktu Molotov-Ribbentrop. Tyto diskuse svého času výstižně shrnula Ingeborg Fleischhauer (Der Pakt, Frankfurt a. M. 1990).

Velmi přínosná je autorčina analýza vývoje vzájemných hospodářských vztahů v průběhu třicátých let. Dokládá, že přes určitý zájem hospodářských kruhů na obchodní výměně, došlo k jejímu podstatnému snížení (s. 17). Důvody spatřuje v politické i hospodářské oblasti. V analýze pak pokračuje i ve druhé kapitole věnované paktu Molotov-

Ribbentrop. Dospěla k závěru, že k uzavření paktu došlo narychlo, bez delší přípravy. Sovětské vedení mělo podle Fabiankové tři varianty dalšího postupu. Budˇ uzavřít spojenectví se Západem, zůstat neutrální, či zintenzivnit vztahy s Německem. Příklon k Německu přičítá mj. chybám západních velmocí. Zde by však na místě položit si opět otázku, jaká byla koncepce sovětské zahraniční politiky. Igor Lukeš (Československo mezi Stalinem a Hitlerem) poukázal na sovětské manévrování v období tzv. mnichovské krize a vyslovil domněnku, že cílem Moskvy bylo přispět ke vzniku války, ale zůstat stranou konfliktu. Nestály tyto motivy také za podpisem paktu Molotov-Ribbentrop? Fabianková má pravdu, když v souladu se sovětskou historiografií tvrdí, že Stalin paktem získal čas na další válečné přípravy. Kromě toho ale získal rozsáhlou sféru vlivu a konkrétní územní zisky a to v podstatě bez jediného výstřelu, bez nutnosti spojit se se Západem a zahájit riskantní válku proti Německu.

V politické oblasti tak autorka ponechala některé otázky otevřené. Přesto se jí podařilo zapracovat některé připomínky a kapitoly 1 a 2 považuji přes výše uvedené za kvalitní. Vedle těchto podnětů bych chtěl zdůraznit, že se autorka velmi dobře zhostila problematiky hospodářských vztahů obou států ve sledovaném období. V tomto směru nemám k jejímu dílu závažnější výhradu. Prokázala význam hospodářských vztahů pro vývoj vztahů v politické oblasti. Vyhověla připomínkám a rozšířila pramennou a literární základnu práce. V díle ovšem zůstala řada překlepů a jiných drobných chyb, závěrečné redakci práce mělo být věnováno více pozornosti. Není jasné, proč Fabianková tvrdí, že „Sovětské archivy naznačují…“ (s. 122), když v sovětských či spíše ruských archivech nepracovala. Není také pravda, že by „od poloviny třicátých let budovali oba diktátoři vojensko-průmyslové komplexy“ (s. 23). V případě SSSR tomu tak bylo, jak prokázali např. B. Litera či M. Hildermeier, již od konce 20. let. A poslední drobnost, předepsaná zkratka německého spolkového archivu není „ BA“, ale „Barch“.

Práci doporučuji k obhajobě před příslušnou zkušební komisí pro obhajobu disertačních prací.

.

Praha, 18. srpna 2014 doc. PhDr. Václav Horčička, Ph.D.